

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Vår ref.:
15/1356- 2- HEHL

Deres ref.:

Dato:
23.10.2015

Høringsuttalelse - forslag til lov om endring av juridisk kjønn

Likestillings- og diskrimineringsombudet (heretter ombudet) viser til høringsnotat om forslag til lov om endring av juridisk kjønn av 25. juni 2015. Helse- og omsorgsdepartementet foreslår en ny lov som skal gjøre det enklere å endre juridisk kjønn. I uttalelse av 9. september 2014 konkluderte ombudet med at dagens praksis for å endre juridisk kjønn er i strid med diskrimineringsloven om seksuell orientering. Departementet foreslår å fjerne dagens krav om sterilisering og medisinsk behandling som vilkår for å endre juridisk kjønn. Ombudet er svært positive til at departementet foreslår å endre den diskriminerende praksisen.

- Ombudet støtter den foreslåtte erklæringsmodellen, med bruk av svarslippordning.

Det er likevel enkelte punkter i høringsnotatet som ombudet ønsker å kommentere i det følgende.

Endring av juridisk kjønn for barn

Ombudet støtter departementets vurdering i punkt 7.2 om at «for de berørte personer kan det oppleves som en urimelig tilleggsbelastning å måtte vente til fylte 18 år før de selv kan bestemme å endre sitt juridiske kjønn».

Departementet argumenterer med at ungdom på 16 år anses tilstrekkelig modne

til å bestemme over egen helse. De må derfor også kunne ta beslutningen om endring av juridisk kjønn, en beslutning som ikke har større konsekvenser enn å avstå fra helsehjelp. Ungdom som føler at beslutningen var feil, kan lett rette opp feilen ved å endre sitt juridiske kjønn igjen.

- Ombudet støtter departementets vurderinger, og mener at det er positivt at aldersgrensen foreslås senkes fra 18 til 16 år.

Mangelfull vurdering av barneperspektivet

Departementet har i høringsnotatets punkt 10.2.1 gitt en generell oversikt over barns rett til medvirkning. Ombudet savner et mer konkret barneperspektiv i høringsnotatet, og en mer inngående vurdering av betydningen av de foreslåtte endringene som berører barn. Ombudet viser særlig til barnets rett til å bevare sin identitet etter barnekonvensjonen artikkel 8, hvor Barnekomiteen i sin generelle kommentar nr. 14 avsnitt 55 har uttalt at rettigheten må respekteres og tas hensyn til i vurderingen av barnets beste. Ombudet kan ikke se at denne vurderingen er gjort av departementet. Komiteen har uttalt at identiteten til barnet innbefatter kjønn og seksuell orientering.

Etter ombudets mening reflekterer heller ikke departementets forslag at det skal legges stadig større vekt på barnets mening i takt med alder og modenhet, jf. Grunnloven § 104. Dette illustreres særlig ved at departementet avskjærer en overprøvmulighet der foreldre er uenig barnets ønske om å endre juridisk kjønn. Det er en reell problemstilling at en forelder eller begge foreldre ikke samtykker til at barnet endrer juridisk kjønn. Ombudet legger til grunn at et manglende samtykke vil oppleves særlig inngripende jo eldre barna blir. For barn som nærmer seg puberteten, og som har en klar oppfatning av at de ønsker å endre juridisk kjønn, vil et manglende samtykke oppleves svært problematisk. Ombudet viser til at det i Sverige er foreslått at barnets beste kan prøves av sosialnemnden fra barnet er fylt 12 år dersom en av to foreldre motsetter seg barnets ønske om endring av juridisk kjønn.

- Ombudet mener departementet må vurdere en ordning som i større grad ivaretar barnets rett til å bli hørt i takt med alder og modenhet

Barnekomiteen ga forøvrig uttrykk for en bekymring for at barnets rett til å bli hørt ikke gjennomføres i praksis i sin avsluttende merknad for Norge i 2010 (avsnitt 24). Dette var til tross for at alderen et barn har rett til å uttrykke sin mening hadde blitt senket fra 12 til 7 år i barneloven:

The Committee is concerned, however, that, in practice, the child's right be heard is not fully implemented or effectively practiced in all phases of decisions about and arrangements for children's lives, in particular in child care and immigration cases. The Committee regrets that children have the right to be heard regarding health issues only after the age of 12.

Nedre aldersgrense på 7 år

Departementet har ikke begrunnet hvorfor de har satt en nedre aldersgrense til 7 år for endring av juridisk kjønn (med unntak for barna med en usikker somatisk kjønnsutvikling, se under). Ombudet viser til at det ikke er knyttet en nærmere alder til barns rett til å bli hørt etter artikkel 12 i barnekonvensjonen. Artikkel 12 er derimot knyttet til når barnet er i stand til å danne egne synspunkter.

Av Barnekomiteens generelle kommentar nr. 12 avsnitt 21 går det frem at

Komiteen understreker at artikkel 12 ikke setter noen aldersgrense for barnets rett til å uttrykke sine synspunkter, og komiteen fraråder at partene innfører aldersgrenser, enten det er i lovverket eller i gjeldende praksis, ettersom dette vil begrense barnets rett til å bli hørt i alle forhold som vedrører han eller henne.

Ombudet gjør departementet oppmerksom på at aldersgrensen på 7 år medfører at barn med kjønnsinkongruens ikke kan endre sitt juridiske kjønn før etter at de har begynt på skolen, noe som kan oppleves om en unødig tilleggsbelastning for barnet.

- Ombudet mener derfor at det for enkelte barn kan være gode grunner for endring av juridisk kjønn før skolealder, og uten krav om usikker somatisk kjønnsutvikling.

Barn under 7 år med usikker somatisk kjønnsutvikling

Etter departementets forslag kan juridisk kjønn kun endres for barn under 7 år dersom de har en usikker somatisk kjønnsutvikling (intersexbarn).

Departementet har ikke begrunnet hvorfor de tar inn et medisinsk perspektiv for de yngste barna. Målsettingen for lovforslaget har vært å fjerne de medisinske kravene fra mulighetene til å endre juridisk kjønn. Det vises til at departementet selv skriver under høringsnotatets hovedinnhold: «Personer som opplever å tilhøre et annet kjønn enn de er registrert med i folkeregisteret, bør ha rett til å endre juridisk kjønn uten krav om bestemt diagnose eller

medisinsk behandling». Et krav om medisinsk vurdering og diagnose for de yngste barna står i sterk kontrast til forslaget om å gjøre det enklere å endre juridisk kjønn, og kan ikke sies å være forankret i konkrete vurderinger av for eksempel potensielle skadevirkninger av å endre barnets juridiske kjønn.

- Ombudet er kritisk til å kreve en medisinsk vurdering før endring av juridisk kjønn for de yngste barna

Etablering av foreldreansvar og foreldreskap

Når det gjelder etablering av foreldreskap og foreldreansvar foreslår departementet at det kroppslige kjønn skal legges til grunn dersom det er nødvendig. Det er ikke utdypet i hvilke tilfeller det vil være nødvendig å legge det kroppslige kjønn til grunn. Departementet har ikke drøftet hva slags betydning det vil ha for personer som endrer sitt juridiske kjønn når man skal ta utgangspunkt i det kroppslige kjønn.

I Sverige er dette spørsmålet avgjort ved to dommer i forvaltningsdomstolen. Den ene dommen fra forvaltningsretten i Stockholm er i hovedsak unntatt offentlighet. Ombudet viser derfor til Förvaltningsrätten i Göteborg, mål nr. 11453-13 av 30. oktober 2014. A endret sitt juridiske kjønn fra kvinne til mann, og fikk nytt personnummer. Han hadde fra før av et barn. Registreringen i folkeregisteret innebar at han fortsatt stod registrert som barnets biologiske mor i barnets relasjonsregistrering.

Forvaltningsretten i Göteborg prøvde spørsmålet om registreringen av en «kvinne til mann» som biologisk mor til sitt barn var riktig, eller om relasjonen skulle registreres på en annen måte. En slik situasjon var ikke lovregulert. Registreringen av den relasjon som fremstod som rimeligst og som respekterer rettighetene til A i henhold til svensk lovgivning og internasjonal rett burde velges ifølge domstolen. Forvaltningsdomstolen viste blant annet til at EMK artikkel 8 (retten til respekt for privatliv og familieliv) tilsa at en juridisk kjønnsendring skulle anerkjennes med full rettslig virkning. Domstolen viste til EMD-dommen Goodwin mot Storbritannia når den påpekte at «*Könsbytet ska registreras på ett sådant sätt att privatlivet respekteras och inte avslöjas till tredje man*». Når A var registrert som biologisk mor til barnet sitt, innbar det at endringen av juridisk kjønn ikke var fullt ut anerkjent. Det gikk an å se i folkeregisteret at A hadde endret sitt juridiske kjønn, og at dette dermed kunne avsløres til en tredjeperson. Forvaltningsdomstolen mente derfor at en slik registrering ikke var i tråd med hans rett til respekt for privatlivet i EMK art. 8, samt forbudet mot diskriminering i EMK art. 14. As rett til fullverdig

anerkjennelse av endringen det juridiske kjønn, og hans og barnets rett til beskyttelse veide tyngre enn allmennhetens behov for å registrere en biologisk mor til hvert barn. Forvaltningsdomstolen la også vekt på hensynet til barnets beste, jf. Barnekonvensjonen artikkel 3 når det gjaldt å ta hensyn til at registreringen måtte unngå å utsette dem for integritetskrenkende situasjoner i møtet med myndighetene og andre.

Ombudet mener at en registrering av foreldreskap i henhold til kroppslig kjønn reiser spørsmål om diskriminering på grunn av kjønnsidentitet. Vi savner en vurdering av hvorfor det er nødvendig å registrere foreldreskap i henhold til kroppslig kjønn. I likhet med forvaltningsdomstolen i Sverige reiser ombudet også spørsmålet om et slikt inngrep et proporsjonalt.

- Ombudet oppfordrer, med henvisning til de svenske avgjørelsene, at departementet vurderer å endre forslaget slik at man kan registrere foreldreskap i henhold til det juridiske kjønn.

Utredning av en tredje kjønnskategori

Departementet foreslår i høringsnotatet at spørsmålet om å ta i bruk en tredje kjønnsbetegnelse i norske pass bør vurderes etter en separat utredning. Innføring av en tredje kjønnskategori er fremhevet i Europarådets resolusjon 2048 om diskriminering av transpersoner fra 2015 under punkt 6.2.4: «*consider including a third gender option in identity documents for those who seek it*».

- Ombudet støtter at det skal utredes hvorvidt Norge skal ta i bruk en tredje kjønnsbetegnelse.

Dagens praksis for utstedelse av pass

I høringsnotatet går det frem at det i dag er etablert en praksis hvor det gis avslag på utstedelse av pass når det er manglende samsvar mellom en persons utseende på fotografiet og kjønn som personnummeret angir. Departementet legger til grunn at problemstillingen om manglende samsvar mellom registrert kjønn i Folkeregisteret og fotografi får mindre aktualitet etter at personer selv kan endre sitt juridiske kjønn. Til dette ønsker ombudet å fremheve at det ikke er alle som passer inn i en to-kjønnsmodell, og at spørsmålet om samsvar mellom bilde og kjønn også vil være aktuell etter at den foreslåtte lovendringen trer i kraft. Problemstillingen reiser spørsmål om diskriminering på grunn av kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Praksisen med å gi avslag på utstedelse av

pass når det er manglende samsvar mellom en persons utseende på bildet og kjønn, er ikke regulert i verken lov eller forskrift.

Departementet på sin side viser til at denne praksisen må vurderes opp mot diskrimineringsvernet i diskrimineringsloven om seksuell orientering som gir et særskilt vern av kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. Departementet går ikke nærmere inn i den diskrimineringsrettslige vurderingen, og hvilke hensyn som eventuelt begrunner en lovlig forskjellsbehandling. Ombudet understreker at det ikke er tilstrekkelig at departementet forutsetter at politidistriktene har en ikke-diskriminerende praksis. I påvente av en utredning om en tredje kjønnsbetegnelse skal innføres mener ombudet at departementet er ansvarlig for å sikre at de lokale politidistriktene ikke utøver passmyndigheten på en diskriminerende måte. Ombudet mener at manglende retningslinjer i stor grad øker sannsynligheten for at politidistriktet diskriminerer personer som ikke er innenfor en to-kjønnsmodell.

- Ombudet anbefaler at det innføres retningslinjer for å sikre at passutstedelse utøves på en ikke-diskriminerende måte.

Vennlig hilsen

Sunniva Ørstavik

Likestillings- og diskrimineringsombud

Helle Holst Langseth
rådgiver